

Representantforslag 108 S

(2014–2015)

fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken og Karin Andersen

Dokument 8:108 S (2014–2015)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken og Karin Andersen om menneskerettigheter i eldreomsorgen

Til Stortinget

Bakgrunn

Norge har generelt en god eldreomsorg, med dyktige fagarbeidere som gjør en enorm innsats. Likevel er det rom for forbedringer. I Norge legges det til grunn høye standarder når det gjelder å følge menneskerettighetene. For å oppnå dette er det viktig med en stor grad av årvåkenhet når det gjelder spesielt sårbare grupper som ikke har lett for å tale sin egen sak. Effektive tilsynsordninger, gode rapporteringsrutiner og høy kompetanse er viktig når det gjelder alle utsatte grupper.

16. desember 2014 la Nasjonal institusjon for menneskerettigheter frem rapporten «Menneskerettigheter i norske sykehjem». I rapporten konkluderes det med at behandlingen av beboere ved norske sykehjem neppe er i overensstemmelse med Norges menneskerettslige forpliktelser. Videre konkluderte rapporten med at det er behov for en grundig kartlegging av menneskerettighetssituasjonen i norske sykehjem, både når det gjelder beskyttelse mot mishandling og nedverdiggende behandling, inngrep i den personlige integriteten og å yte nødvendig og forsvarlig helsehjelp.

I rapporten står det følgende:

«De menneskerettslige forpliktelsene som er særlig relevante for personer som bor på sykehjem er beskyttelse mot mishandling og nedverdiggende behandling, integritetsvernet og retten til helse. I disse rettighetene ligger det en forpliktelse for staten til å avstå fra ulovlige integritetskrenkelser som mishandling,

nedverdiggende behandling og ulegitimert tvang. På samme tid er statene forpliktet til aktivt å sikre at slike overgrep ikke blir begått, blant annet gjennom å tilby gode og forsvarlige helsetjenester og å føre kontroll med at praksisen skjer innenfor menneskerettslige rammer.

Det norske lovverket inneholder omfattende reguleringer som har som formål å hindre overgrep, og sikre gode og forsvarlige helsetjenester. Et stort omfang forskning, tilsyn og rapporter viser imidlertid at lovverket ikke blir fulgt i praksis. Sykehjemsbeboere blir som følge av dette utsatt for ulovlig tvang, mishandling og omsorgssvikt – m.a.o. grove krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter.»

I de groveste tilfellene som er dokumentert, har omsorgssvikt og overgrep ført til dødsfall, seksuell utnyttelse, grov tvang og neglisjering. Videre dokumenterer rapporten en utbredt praksis som strider mot retten til å kontrollere egen kropp og helse, som ulegitimert bruk av tvang og tvangsmedisinering. Retten til forsvarlige helse- og omsorgstjenester og retten til helse kan bli brutt når beboere ikke får nok mat eller pleie.

På lang sikt mener forslagsstillerne at den viktigste løsningen på disse utfordringene er høyere grunnbemanning i eldreomsorgen. Med flere fagfolk i arbeid vil man ha mer tid til omsorg og forsvarlig behandling av alle pasienter. Det vil også være lettere å oppdage omsorgssvikt og overgrep. Utilstrekkelig bemanning og manglende kompetanse blir ifølge rapporten gjennomgående løftet frem som en utfordring i sykehjemmene. FNs menneskerettighetskomité vektlegger opplæring og kompetanse hos ansatte som en del av statens forpliktelser for å forebygge inngrep i den enkeltes personlige integritet. Rapporten påpeker at tilstrekkelige personalressurser med kompetanse til å vurdere lovligheten og skadevirkningene av sine handlinger er viktig for å hindre overgrep og integritetskrenkelser ved norske syke-

hjem. I tillegg anbefaler Nasjonalt råd for kvalitet og prioritering i helse- og omsorgstjenesten faglig utvikling og undervisning som også omfatter styrket arbeid med menneskerettigheter. Forslagsstillerne mener derfor det er viktig at regjeringen setter i gang konkrete tiltak for å styrke bemanningen og opplæringen av ansatte i norske sykehjem, samt sørger for at grunnleggende kunnskap om menneskerettigheter inkluderes i opplæringen.

Forslagsstillerne mener at bruddene rapporten avdekker er svært alvorlig, og at dette krever umiddelbare tiltak. Når det bekreftes at det skjer brudd på menneskerettighetene i norske sykehjem, bør regjeringen etter forslagsstillerens syn umiddelbart sørge for en grundig kartlegging av menneskerettighetssituasjonen i norske sykehjem, for å kartlegge hvor omfattende disse bruddene er. Dette gjelder både brudd på retten til beskyttelse mot mishandling og nedverdiggende behandling, inngrep i den personlige integriteten til eldre og brudd som handler om å yte nødvendig og forsvarlig helsehjelp. Videre er det viktig at myndighetene i en slik kartlegging bruker beboere og pårørende som kilder.

Situasjonen i eldreomsorgen har ikke tidligere blitt omtalt i Norges rapporter til internasjonale menneskerettighetsorganer. Både FNs menneskerettighetskomité, FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og Europarådets torturforebyggende komité inkluderer sykehjem i sitt arbeid. Forslagsstillerne mener regjeringen også bør inkludere forholdene ved norske sykehjem i sine rapporter til internasjonale menneskerettighetsorganer.

Rapporten viser at det finnes omfattende systemer for kontroll med situasjonen i institusjoner der mennesker er sårbare for overgrep. Likevel kommer det frem at det fremsettes få klager om situasjonen i sykehjem, og at det er uklart om Helsetilsynets virksomhet fører til en faktisk bedring av situasjonen for beboerne. Det er derfor behov for en gjennomgang av kontrollordningene for å se på hvorfor det fremsettes

så få klager, om Helsetilsynet har tilstrekkelige virkemidler og om flere saker bør prøves rettslig.

Norge må aldri havne i en situasjon der menneskerettighetsbrudd aksepteres fordi de menneskene det gjelder, er for syke til å stå opp for seg selv. Rapporten inneholder fire konkrete anbefalinger til norske myndigheter.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen snarest mulig igangsette en kartlegging av menneskerettighetssituasjonen ved norske sykehjem, der også beboere selv og deres pårørende er kilder.
2. Stortinget ber regjeringen inkludere forholdene ved norske sykehjem i sine rapporter til internasjonale menneskerettighetsorganer.
3. Stortinget ber regjeringen sette i verk konkrete tiltak for å forebygge overgrep i sykehjem gjennom styrket bemanning og bedre opplæring av ansatte i sykehjem, og sørge for at grunnleggende kunnskap om menneskerettigheter inkluderes i opplæringen av de ansatte.
4. Stortinget ber regjeringen iverksette en gjennomgang av ordningene for kontroll med – og overprøving av – sykehjemsbeboeres rettigheter.
5. Stortinget ber regjeringen stille ressurser til rådighet for frivillig arbeid med å støtte menneskerettighetsarbeid i eldreomsorgen.
6. Stortinget ber regjeringen fremme sak om ratifisering av tilleggsprotokollen til FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, som gir individuell klagerett ved brudd på disse rettighetene.

30. april 2015